

Małgorzata Gajewska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

EGZEMPLIFIKACJA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W ROLNICZYCH SPÓŁDZIELNIACH PRODUKCYJNYCH*

EXEMPLIFICATION OF THE ENTREPRENEURSHIP IN AGRICULTURAL COOPERATIVES

Słowa kluczowe: rolnicze spółdzielnie produkcyjne, przedsiębiorczość, produkcja pozarolnicza
Key words: agricultural cooperatives, entrepreneurship, non-agricultural production

Synopsis. Każdy podmiot gospodarczy funkcjonujący w warunkach współczesnego otoczenia powinien wykazywać się szeroko pojmowaną przedsiębiorczością dla zapewnienia ciągłości istnienia i rozwoju na rynku. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne w Polsce, których zasadniczym rodzajem działalności jest produkcja roślinna i zwierzęca, korzystają z ustawowego prawa prowadzenia innego rodzaju działalności i próbują osiągać ten cel, uruchamiając także produkcję pozarolniczą. W artykule przedstawiono na konkretnych przykładach niektóre aspekty podejmowania przez rolnicze spółdzielnie produkcyjne działań przedsiębiorczych, rozumianych jako podążanie drogą alternatywnych możliwości.

Wstęp

Uwarunkowania współczesnego otoczenia stawiają przed przedsiębiorstwami konieczność posiadania umiejętności ciągłego dostosowywania się do zachodzących w nim zmian. Warunek ten dotyczy każdej niemal branży i jest niezależny od wielkości organizacji. W myśl słynnej maksymy: „kto nie idzie do przodu, ten się cofa”, przedsiębiorstwa nie mogą sobie dziś pozwolić na zaprzestanie działań służących ich rozwojowi, a przynajmniej dążenia do zmian na lepsze. Trwanie w bezruchu, zwłaszcza w długiej perspektywie czasowej, niesie ze sobą ryzyko negatywnych skutków. Jednak osiąganie sukcesu w działalności gospodarczej nie jest sprawą prostą i wymaga od osób nią zarządzających wykazywania się przedsiębiorczością.

Brak jednolitej teorii przedsiębiorczości nie pozwala na jednoznaczne, precyzyjne definiowanie tego pojęcia. Na potrzeby opracowania przyjęto koncepcję przedsiębiorczości Kirznera [1973], według której termin ten oznacza zdolność do dostrzegania i skutecznej realizacji pojawiających się szans. Szanse przedsiębiorcze zaś rozumiane są jako sytuacje, w których mogą być wprowadzane na rynek nowe produkty, nowe metody organizacyjne, sprzedawane po koszcie niższym od kosztu ich wytworzenia. Przedsiębiorstwo, aby prawidłowo funkcjonować i rozwijać się powinno wykazywać pewne cechy przedsiębiorczości w postaci oferowania na rynku nowych wyrobów i usług oraz poszukiwania nowych rynków na swoje produkty, wyszukiwaniu nowych potrzeb i możliwości ich zaspokojenia [Lichtarski 2005]. Taka postawa zapewnia przedsiębiorstwu możliwość trwałego istnienia na rynku, uzyskiwania przewagi nad konkurentami, a jednocześnie również uzyskiwania dochodu.

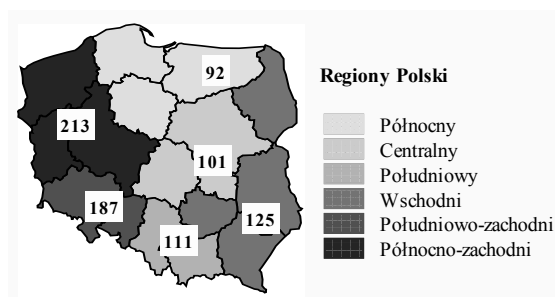
Powyższa, uniwersalna zasada prowadzenia biznesu dotyczy także firm zajmujących się produkcją rolniczą i szeroko rozumianą obsługą rolnictwa. Do tej grupy podmiotów gospodarczych należą działające w każdym regionie kraju rolnicze spółdzielnie produkcyjne (RSP). Ich idea opiera się na współdziałaniu drobnych, rozproszonych producentów rolnych w ramach silnej i przyjaznej organizacji o ściśle określonych zasadach prowadzenia działalności [Gajewska 2010]. Ustawa z 16 września 1982 r. *Prawo spółdzielcze* podaje, że głównym celem funkcjonowania rolniczych spółdzielni produkcyjnych jest prowadzenie wspólnego, wielorodzinnego gospodarstwa rolnego oraz podejmowanie działalności na rzecz indywidualnych gospodarstw rolnych członków. Poza działalnością gospodarczą, spółdzielnie te mają również prawo prowadzenia ubocznie każdego innego rodzaju działalności, w tym działalności społecznej i oświatowo-kulturalnej na rzecz swoich członków i ich środowiska lokalnego.

Postrzeżenie gospodarstwa rolnego w kategoriach czynników produkcji (ziemia, praca, kapitał) prowadzi do stwierdzenia, że do zasadniczych zadań rolniczych spółdzielni produkcyjnych, jako zorganizowanego zespołu ludzi, ziemi i innych zasobów, należy przede wszystkim uprawa roślin oraz

* Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

chów zwierząt. Jednak doświadczenia wielu praktyków, jak również własne obserwacje wskazują, że dziś produkcja wyłącznie rolnicza jest działalnością niewystarczającą do osiągnięcia satysfakcjonujących rezultatów, którymi powinny być szeroko pojmowane korzyści członków-rolników. Punktem wyjścia do rozważań w pracy była wielokrotnie powtarzana przez wielu spółdzielców teza, że sama produkcja rolnicza (uprawa zbóż i chów zwierząt) nie jest w stanie zapewnić odpowiedniego poziomu dochodów w rolnictwie. Nie szukając przyczyn istnienia takiej sytuacji, pozostaje zatem pytanie, coż czynić, aby ten poziom uzyskać? Wiele spółdzielni rolniczych boryka się dziś z tym trudnym problemem. Jednak wydaje się, że niektóre z nich potrafią sobie skutecznie z nim radzić. Te ostatnie są spółdzielniami, które umieją dostrzegać i wykorzystywać szanse pojawiające się zarówno w otoczeniu zewnętrznym, jak i wewnętrznym. Należą więc do grona spółdzielni przedsiębiorczych, zarządzanych przez osoby przedsiębiorcze, które mają świadomość, że obecnie konieczne stało się poszukiwanie i podążanie drogą alternatywnych ścieżek rozwoju przy wykorzystaniu możliwości, jakie oferują warunki współczesnego otoczenia.

Celem artykułu było ukazanie na określonych przykładach przedsiębiorczych działań podejmowanych przez rolnicze spółdzielnie produkcyjne w całym kraju. Przy tym działania przedsiębiorcze rozumiane są tutaj jako podejmowanie różnego rodzaju działalności alternatywnej w stosunku do produkcji rolniczej (roślinnej i zwierzęcej).

Rysunek 1. Liczba rolniczych spółdzielni produkcyjnych w poszczególnych regionach Polski w 2009r.

Figure 1. The number of agricultural productive cooperatives in each region of Poland

Źródło: opracowanie własne na podstawie KZRRSP
Source: own study based on KZRRSP

Material i metodyka badań

Material badawczy stanowią rolnicze spółdzielnie produkcyjne z całego kraju. Obecnie w Polsce zarejestrowanych jest 1108 rolniczych spółdzielni produkcyjnych¹. 829 z nich to podmioty rzeczywiście funkcjonujące, natomiast pozostała część stanowią spółdzielnie będące w stanie likwidacji bądź upadłości lub mające zawieszoną działalność. Badania przeprowadzono metodą analizy i krytyki piśmiennictwa na celowo dobranej próbie 14 rolniczych spółdzielni produkcyjnych występujących w każdym z sześciu regionów Polski, wyodrębnionych w Rozporządzeniu Rady Ministrów z 2007 roku². Liczbę rolniczych spółdzielni produkcyjnych w poszczególnych regionach kraju przedstawiono na rysunku 1.

Informacje o wybranych rolniczych spółdzielniach produkcyjnych pochodzą z 2008

roku, a dane mają charakter danych wtórnych. Poszczególne regiony kraju reprezentują następujące spółdzielnie:

1) region centralny:

- RSP w Duchnicach, działająca na terenie województwa mazowieckiego, licząca 49 członków, dysponująca arealem ok. 300 ha, zajmująca się uprawą kukurydzy oraz chowem drobiu,
- RSP w Sulmierzycach, działająca na terenie województwa łódzkiego, licząca 29 członków, dysponująca arealem ok. 388 ha, zajmująca się uprawą zbóż oraz chowem bydła, trzody chlewnej i drobiu (brojlerów),

2) region południowo-zachodni:

- RSP „Zjednoczenie” w Osieku, działająca na terenie województwa dolnośląskiego, licząca 15 członków, dysponująca arealem ok. 383 ha, zajmująca się uprawą zbóż (pszenicy, jęczmienia browarnego), kukurydzy i rzepaku, nieprowadząca aktualnie produkcji zwierzęcej,
- RSP w Wilamowej, działająca na terenie województwa opolskiego, licząca 172 członków, dysponująca arealem ok. 2400 ha, zajmująca się uprawą pszenicy, kukurydzy, rzepaku i buraków cukrowych, chowem bydła, trzody chlewnej oraz karpia,

¹ Dane pochodzą z materiałów Krajowego Związku Rewizyjnego Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych i podane są według stanu na dzień 31.13.2009 r.

² Załącznik do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) dzieli Polskę m.in. na sześć hierarchicznie powiązanych jednostek – regionów: centralny, południowy, wschodni, północno-zachodni, południowo-zachodni i północny (Dz. U. 2007. Nr 214, poz. 1573, z późn. zm.).

- 3) region południowy:
- RSP „Przełom” w Pilchowicach, działająca na terenie województwa śląskiego, licząca 16 członków, dysponująca arealem ok. 438 ha, zajmująca się uprawą zbóż (pszenicy, pszenżyta, jęczmienia, owsa) i rzepaku, nieprowadząca aktualnie produkcji zwierzęcej,
 - RSP „Podhalanka” w Rokicinach, działająca na terenie województwa małopolskiego, licząca 12 członków, dysponująca arealem ok. 30 ha, zajmująca się uprawą zbóż jarych (jęczmienia, owsa) oraz chowem owiec i bydła w systemie ekologicznym,
- 4) region północno-zachodni:
- RSP „Nowa Wieś” w Golicach, działająca na terenie województwa lubuskiego, licząca 35 członków, dysponująca arealem ok. 1710 ha, zajmująca się uprawą uprawa zbóż (żyta, jęczmienia, pszenżyta, pszenicy, owsa), kukurydzy, rzepaku i gorczycy oraz chowem bydła,
 - RSP w Kiełczewie, działająca na terenie województwa wielkopolskiego, licząca 81 członków, dysponująca arealem ok. 310 ha, zajmująca się uprawą zbóż i warzyw (pora, marchwi, buraczków), nieprowadząca aktualnie produkcji zwierzęcej,
 - RSP „Jedność” w Rowie, działająca na terenie województwa zachodniopomorskiego, licząca 75 członków, dysponująca arealem ok. 2200 ha, zajmująca się uprawą zbóż (pszenicy, żyta, pszenżyta, owsa, jęczmienia) i rzepaku, nieprowadząca aktualnie produkcji zwierzęcej,
- 5) region północny:
- RSP „Kieźliny”, działająca na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, licząca pow. 20 członków, dysponująca arealem ok. 1200 ha, zajmująca się uprawą zbóż (pszenicy, żyta, pszenżyta, owsa, jęczmienia) i rzepaku oraz chowem indyków,
 - RSP „Przełom” w Linowie, działająca na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, licząca 33 członków, dysponująca arealem ok. 921 ha, zajmująca się uprawą zbóż, kukurydzy, rzepaku, buraków cukrowych, ziemniaków i lucerny oraz chowem bydła i trzody chlewnej,
 - RSP „Jantar” w Kielnie, działająca na terenie województwa pomorskiego, licząca 10 członków, dysponująca arealem ok. 80 ha, zajmująca się uprawą zbóż (owsa, żyta, pszenżyta), nieprowadząca aktualnie produkcji zwierzęcej;
- 6) region wschodni:
- Spółdzielnia Usług Wodno-Kanalizacyjnych Produkcji Rolnej i Handlu „ROLWOD” w Skołyszynie, działająca na terenie województwa podkarpackiego, licząca ok. 50 członków, dysponująca arealem 98 ha, zajmująca się uprawą zbóż na niewielką skalę, nieprowadząca aktualnie produkcji zwierzęcej
 - RSP w Zagrodzie, działająca na terenie województwa lubelskiego, licząca 78 członków, dysponująca arealem ok. 1130 ha, zajmująca się uprawą zbóż (żyta, pszenżyta, jęczmienia), kukurydzy, rzepaku, ziemniaków i lucerny, oraz chowem bydła, trzody chlewnej i hodowlą ryb.
- Spółdzielnie różnią się co do podstawowych charakterystyk działalności – działają na różnych obszarach kraju, a więc w różnych warunkach agrotekalnych, mają od 10 do 172 członków (liczba osób pracujących może być inna) i dysponują arealem od ok. 30 do 2400 ha użytków rolnych. Wszystkie wymienione spółdzielnie zostały wybrane do próby celowo, aby pokazać, że podejmowanie działań przedsiębiorczych nie zależy od miejsca położenia, liczby członków, kierunków działalności (wyłącznie roślinnej lub mieszanej) i wielkości posiadanych gruntów.

Wyniki badań

Niektóre rolnicze spółdzielnie produkcyjne, aby wypełniać swoje cele statutowe, poszukują nowych możliwości przysparzania korzyści swoim członkom. Uznając, że produkcja wyłącznie rolnicza (uprawa roślin i chów zwierząt) nie przynosi satysfakcjonujących rezultatów, swoje szanse przedsiębiorcze widzą w rozwijaniu działalności pozarolniczej. Należy przyznać, że wiele z nich czyni to również w celu zapewnienia pracy (zatrudnienia) wszystkim członkom-właścicielom. Przykłady podejmowanych przez spółdzielnie działań przedsiębiorczych przedstawiono w tabeli 1.

Dywersyfikując swoją działalność, spółdzielnie integrują się pionowo, przechwytyjąc korzyści na różnych ogniwach łańcucha dostaw. W tym zakresie można wyróżnić zarówno integrację pionową w przód (np. przetwórstwo żywności, mleka czy owoców i warzyw, handel detaliczny własnymi produktami, skup zbóż), jak również integrację pionową wstecz (np. produkcja mieszanek paszowych oraz elementów takich jak poidła, karmniki, przydatnych w chowie zwierząt). Rolnicze spółdzielnie produkcyjne uruchamiają także działalność usługową, którą świadczą jednocześnie dla samych siebie i odbiorców zewnętrznych (np. usługi rolnicze, warsztatowe, transportowe) lub wyłącznie na zewnątrz (usługi agroturystyczne i cateringowe, organizacja imprez okolicznościowych, usługi remontowo-budowlane, ślusarsko-tokarskie, wodno-kanalizacyjne, komunalne i tartaczne). Nie obca jest im także działalność handlowa w pokrewnych lub nowych branżach (sprzedaż paliw stałych, płynnych i gazowych, handel częściami zamiennymi do samochodów i pojazdów

Tabela 1. Przykłady działań przedsiębiorczych w wybranych rolniczych spółdzielniach produkcyjnych (RSP)
Table 1. The examples of entrepreneurial activities in selected agricultural productive cooperatives (AC)

Region/ Region	Nazwa RSP/ Name of AC	Działalność pozarolnicza/Non-agricultural activities
Centralny/Central	RSP w Duchnicach/ AC in Duchnice	przetwórstwo owocowo-warzywne (produkcja m.in. marmolady i nadzienia owocowego), usługi rolnicze, usługi warsztatowe, usługi transportowe, usługi w zakresie rozprowadzania wody, handel detaliczny we własnym sklepie spożywczym, prowadzenie stacji paliw, sprzedaż płytek bazaltowych, zakładowa oczyszczalnia ścieków i stacja uzdatniania wody/fruit and vegetable processing (including production of jam and fruit fillings), agricultural services, workshop services, transport services, distribution services of water, retail trade in their own grocery store, running a filling station, basalt tile sales, factory wastewater treatment plant and water treatment station
	RSP w Sulmierzycach/ AC in Sulmierzyce	sprzedaż pasz (hurtowa i detaliczna), usługi rolnicze, prowadzenie stacji paliw (etylina, ON) i autogazu, diagnostyka pojazdów, działalność warsztatowa, w tym serwis opon (m. in. wulkanizacja, wyważanie) oraz prowadzenie myjni samochodowej, sprzedaż części zamiennych do samochodów osobowych i pojazdów rolniczych we własnym sklepie, organizacja wesel i imprez okolicznościowych, w tym wynajem sali bankietowej (z zapleczem na 200 osób), wynajem gruntów np. na farmy wiatrowe, wynajem powierzchni dachowych pod kolektory słoneczne/fodder sales (wholesale and retail), agricultural services, running filling station and autogas, diagnostics of vehicles, workshop services, including tire service (vulcanization, balancing), running a car wash, sale of spare parts cars and agricultural vehicles in their own shop, the organization of weddings and special events, including the rental of the banquet room (with facilities for 200 persons), renting land for wind farms for example, renting roof space for solar panels
Południowo-zachodni/ South-western	RSP „Zjednoczenie” w Osieku/AC „Zjednoczenie” in Osiek	produkcja sadownicza (uprawa jabłoni), usługi rolnicze, usługi transportowe/orchard production (cultivation of apple trees), agricultural services, transport services
	RSP w Wilamowej AC in Osiek	skup zbóż konsumpcyjnych i paszowych, usługi rolnicze (siew, uprawa, suszenie, czyszczenie), produkcja pasz, przetwórstwo żywca wołowego i wieprzowego, handel detaliczny w pięciu własnych sklepach/buying cereals, agricultural services (seeding, cultivation, drying, cleaning), fodder production, processing of beef and pork, five retail stores
Południowy/ Southern	RSP „Przełom” w Pilchowicach/ AC „Przełom” in Pilchowice	transport odpadów komunalnych (stałe i płynne), odśnieżanie dróg, wynajem pomieszczeń biurowych i gospodarczych, usługi rolnicze (agrotechniczne), sprzedaż środków do produkcji rolnej i innych akcesoriów, prowadzenie stacji paliw/transportation of municipal waste (solid and liquid), snow removal of roads, rental of office and farming space, agricultural (agrotechnical) services, sales of agricultural inputs and other accessories, running filling stations
	RSP „Podhalanka” w Rokicinach/AC „Podhalanka” in Rokiciny	usługi rolnicze, usługi transportowe, usługi remontowo-budowlane, sprzedaż paliwa (ON), usługi agroturystyczne/agricultural services, transport services, repair and construction services, fuel sales, agro-tourism services
Północno-zachodni/ North-western	RSP „Nowa Wieś” w Golicach/ AC „Nowa Wieś” in Golice	przetwórstwo żywca wołowego, przetwórstwo mleka (mleko spożywcze, śmietana, twaróg), usługi rolnicze, usługi transportowe, handel detaliczny w sześciu własnych sklepach/beef processing, milk processing (milk, cream, cottage cheese), agricultural services, transportation services, six retail stores
	RSP w Kielczewie/ AC in Kielczewo	usługi rolnicze, usługi transportowe, sprzedaż żwiru i wapna, sprzedaż materiałów budowlanych, usługi remontowo-budowlane w pełnym zakresie/agricultural services, transportation services, sale of gravel and lime, sale of building materials, full repair and construction services
	RSP „Jedność” w Rowie/ AC „Jedność” in Rów	usługi rolnicze, usługi transportowe, usługi komunalne/agricultural services, transportation services, utilities

Północny/ Northern	RSP „Kieźliny”/ AC „Kieźliny”	produkcja mieszanek paszowych, produkcja paszociągów łańcuchowo-rurowych, produkcja linii pojenia dla ferm drobiarskich, usługi ślusarsko-tokarskie, usługi rolnicze, handel detaliczny we własnym sklepie spożywczo przemysłowym/ <i>fodder production, feeding and watering systems production, locksmith and turner services, running a retail store</i>
	RSP „Przełom” w Linowie/ AC „Przełom” in Linowo	drobne usługi rolnicze, usługi transportowe, hodowla koni sportowych i roboczych, hodowla danieli, produkcja energii ze źródeł odnawialnych (elektrownia wiatrowa, biogazownia), działalność w celach rekreacyjnych (stadnina koni, drużyna rycerska)/ <i>agricultural services, transportation services, breeding of horses, deer breeding, production of energy from renewable sources (wind power, biogas), recreational activities (horse riding, knight team)</i>
	RSP „Jantar” w Kielnie/ AC „Jantar” in Kielno	handel detaliczny w trzech własnych sklepach (w tym środki ochrony roślin, artykuły do produkcji rolnej, części zamienne do ciągników), prowadzenie składu węgla, materiałów budowlanych i nawozów, prowadzenie stacji paliw, usługi rolnicze, usługi transportowe/ <i>retail trade in three own stores (including plant protection products, articles for agricultural production, spare parts for tractors), keeping the composition of coal, building materials and fertilizer, running filling stations, agricultural services, transport services</i>
Wschodni/ Eastern	SUW-KPRiH „ROLWOD” w Skołyszynie/AC „ROLWOD” in Skołyszyn	usługi wodno-kanalizacyjne, wydobywanie żwiru i piasku (żwirownia), przeróbka kruszywa/ <i>water and sewage services, extraction of gravel and sand, aggregate processing</i>
	RSP w Zagrodzie/ AC in Zagroda	przetwórstwo żywca wołowego i wieprzowego, usługi specjalistyczne w zakresie upraw polowych, usługi transportowe, usługi tartaczne, usługi cateringowe/ <i>processing of beef and pork, professional services in field crops, transport services, sawmill, catering</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie Stanisławski 2008

Source: own study based on Stanisławski 2008

rolniczych, sprzedaż środków do produkcji rolnej, żwiru, wapna czy materiałów budowlanych). Wykazując się cechami przedsiębiorczymi, niektóre spółdzielnie dostrzegają również możliwości dodatkowego wykorzystania posiadanych zasobów rzeczowych, dlatego też oferują usługi z zakresu odśnieżania dróg lub wynajmu gruntów (np. pod farmy wiatrowe) czy powierzchni dachowych (np. pod kolektory słoneczne).

Niewątpliwie ogromną szansą przedsiębiorczą, która stała się przed rolnikami, w tym rolniczymi spółdzielniami produkcyjnymi, już przeszło 10 lat temu, jest możliwość tworzenia grup producentów rolnych (GPR). Organizacje te zakładają sami producenci w formie spółdzielni, zrzeszeń, spółek lub stowarzyszeń z zamiarem prowadzenia działalności gospodarczej [Kozak 2006]. GPR stanowią rozszerzenie działalności prowadzonej przez członków w ich gospodarstwach rolnych i ułatwiają im wprowadzenie własnej produkcji na rynek produktów uszlachetnionych, o podwyższonej wartości dodanej. Ponadto mogą korzystać z pomocy finansowej, jaką przygotowała Unia Europejska w stworzonym systemie wspierania organizacji producentów rolnych.

Z przytoczonych przykładów rolniczych spółdzielni produkcyjnych co najmniej dwie wykorzystały szansę i należą obecnie do grup producentów rolnych. RSP w Wilamowej powołała i jest właścicielką Grupy Producentckiej „ROLWIL” zajmującej się skupem pszenicy konsumpcyjnej (4-5 tys. t rocznie) oraz świadczeniem usług rolniczych w zakresie siewu kukurydzy, suszenia i przechowywania zbóż oraz przechowywania rzepaku dla przetwórców. Działająca w formie spółki z o.o. od lipca 2000 roku GP „ROLWIL” ma własną bazę magazynową o pojemności 9 tys. t. Kolejną spółdzielnią będącą założycielem GPR jest RSP „Przełom” w Linowie. Od 2007 roku spółdzielnia należy do dwóch grup producenckich: Spółdzielni Producentów Ziarna Zbóż i Nasion Roślin Oleistych oraz Międzywojewódzkiej Spółdzielni Producentów Trzody Chlewnej. Obie spółdzielnie mają pozytywne doświadczenia wynikające z przynależności do grup producenckich.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone rozważania doprowadziły do sformułowania następujących wniosków:

1. W Polsce istnieją rolnicze spółdzielnie produkcyjne wykazujące się cechami przedsiębiorczymi, polegającymi na dostrzeganiu i skutecznym wykorzystywaniu pojawiających się szans. Przyjmując założenie, że produkcja wyłącznie rolnicza (roślinna i zwierzęca) nie przynosi satysfakcjonujących rezultatów, spółdzielnie te uruchamiają produkcję pozarolniczą, dywersyfikując swoją działalność zarówno w sposób wertykalny, jak i horyzontalny.

2. Ukazana w opracowaniu egzemplifikacja potwierdziła, że podejmowanie działań przedsiębiorczych w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych, rozumianych jako podążanie drogą alternatywnej działalności, nie zależy od regionu działania, liczby członków i wielkości posiadanych gruntów. Wnioskować można, iż przedsiębiorczość w RSP może być konsekwencją chęci i umiejętności spostrzegania i wykorzystywania nadarzających się możliwości.
3. Niniejsza praca pokazuje tylko niektóre aspekty przedsiębiorczości w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych w Polsce. Nie określa również skutków realizowania działań przedsiębiorczych w RSP oraz ich znaczenia w przysparzaniu korzyści członkom-właścicielom, a także innym interesariuszom. Dla pełnego zobrazowania tematu konieczne jest zatem przeprowadzenie pogłębionych badań uwzględniających przyczyny oraz rezultaty podejmowania szeroko rozumianych działań przedsiębiorczych w RSP.

Literatura

- Gajewska M.** 2010: Analiza stanu obecnego i kierunki rozwoju rolniczych spółdzielni produkcyjnych w Polsce po przystąpieniu do Unii Europejskiej. [W:] Problemy rolnictwa światowego (red. H. Manteuffel-Szoega). *Zesz. Nauk. SGGW*, t. 10, XXV, Warszawa, 60.
- Kirzner I.** 1973: *Competition and entrepreneurship*. The University of Chicago Press, Chicago, 67-67.
- Kozak M.** 2006: Kierunki zmian w prawodawstwie dotyczącym grup producentów rolnych. [W:] Spółdzielczość rolnicza w rozwoju wsi i rolnictwa. Materiały na konferencję w dniu 1-2 czerwca 2006 r., w Centrum Szkoleniowo-Konferencyjnym KZRS „Samopomoc Chłopska” w Miedzeszynie. Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa, 106-107.
- Lichtarski J.** (red.) 2005: *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*. Wyd. AE, Wrocław, 102.
- Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie wprowadzenia *Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS)*. Dz.U. 2007. Nr 214, poz. 1573, z późn. zm.
- Stanisławski K.** (red.) 2008: *Rolnictwo w Polsce. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne*. Wyd. „Czarno-Biała”, Bydgoszcz, 67-182.
- Ustawa z dnia 16 września 1982 r. *Prawo spółdzielcze*, Dz.U. 1982, Nr 30, poz. 210, Art. 138.
- Załącznik do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie wprowadzenia *Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS)*. Dz. U. 2007. Nr 214, poz. 1573, z późn. zm.

Summary

Every enterprise functioning in the business environment should show a widely comprehended entrepreneurship to ensure the continuity of its existence and development on the market. Agricultural cooperatives in Poland, which main activity is crop and animal production, use their statutory right to conduct other activities and try to achieve this aim by running the non-agricultural production. The article presents, on the basis of selected examples, some aspects of undertaking the entrepreneurial activities by the agricultural cooperatives, defined as following the path of alternative possibilities.

Adres do korespondencji:

mgr inż. Małgorzata Gajewska
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwem
ul. Komandorska 118/120
53-345 Wrocław
tel. (71) 368 08 04
e-mail: małgorzata.gajewska@ue.wroc.pl